

HAT TÖRTÉNÉS AMERIKÁRÓL

„A nemzet állapotá“-nak vigyázását az amerikaiak nem tekintik választott elnökük privilégiumának: történészek, a társadalomtudományok művelői, a publicisták szüntelenül foglalkoznak vele, a legilletékesebből, a közemberről nem is szólva.

Mi ez? „Nemzeti hipochondria“ tünete? Nem. Közélet.

Válogatásunk Amerika hat legismertebb jelenkori történészenek egy-egy esz-széjére épül. Az esszéket — „történelmi versenyben“ — válaszképpen írták a Newsweek című folyóirat felkérésére.

Valóban felismerhetők a szellemiség válságtünetei az Egyesült Államokban? Ha nincs válságban a szellemiség, mi okozza azt a rossz közérzetet, amely még-giscsak olyasmit sugall, hogy „valami nem megy jól“? A jelenleg megnyilvánuló nyugtalanság az egészséges elégedetlenség, vagy pedig, éppen ellenkezőleg, a ha-nyatlás jele? Ezek az alapkérdések.

Staughton Lynd, Eugene D. Genovese, Daniel J. Boorstin, Andrew Hacker, Arthur M. Schlesinger Jr. és Richard Hofstadter vallomásai nem megnyugtatók. Talán nem kenyerük a történelmi andalítás, s nem is hallgatnak „a kellő törté-nelmi távlat“ ürügyén: valóban élő történelmet írnak, minthogy azon frissiben még tévedni is hasznosabb.

A vissza-visszatérő motívumok szextettben újszerűen hatnak: kihallani az „ős témát“, amelyre — 1972-ben, a választási évben — a publicisták számtalan va-riációt írnak.

(Összedíltásunk a Newsweek LXXVI/1. száma alapján készült.)

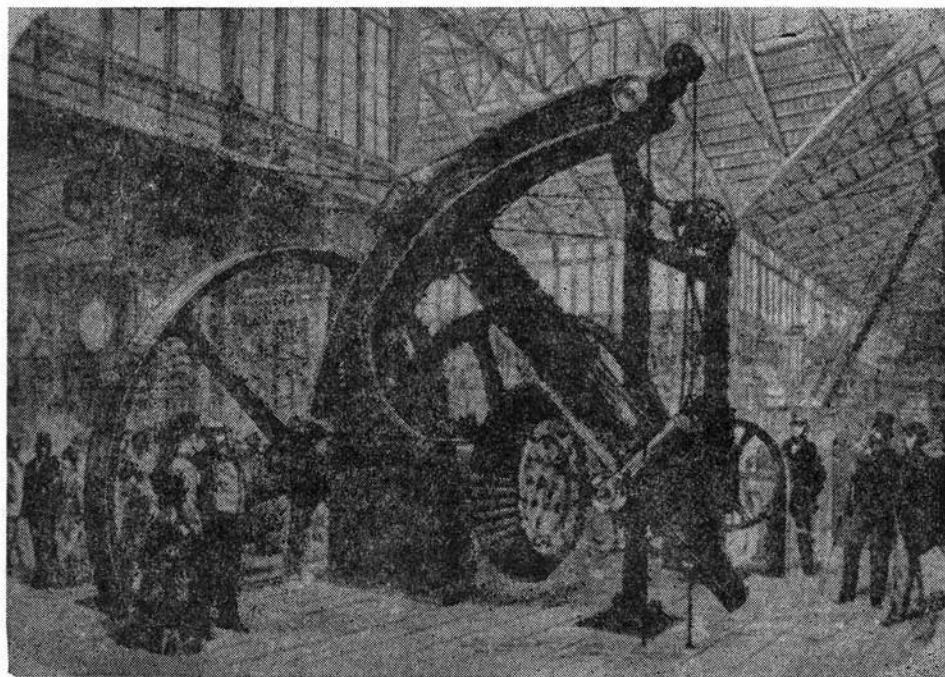
STAUGHTON LYND

Egy szellemiség?

Megtévesztő „amerikai szellemiségről“ vagy a szellemiség hanyatlásáról szólni egész Amerika, az egész amerikai nem-zet viszonylatában. Az amerikai társa-dalomban különböző, egymással ellentét-ben álló csoportok léteznek — és min-dig is voltak. Bizony, ezek a csoportok

egyidejűleg, de különféleképpen élük éle-tüket. Az amerikai indián vagy az ame-rikai néger szellemi válságai az utóbbi 350 esztendő során sokkal mélyebbek és súlyosabbak voltak azoknál, amelyeket ugyanebben az időszakban az amerikai fehérek megértek. A történészek viszony-lag keveset tudnak még a fehér mun-kásosztály életérzéséről is: a forradalom éveinek tengerészeiről és földbérliőről, a bevándorolt ír munkásokról, akiknek tes-tén — Thoreau mondásával élve — épül-tek az amerikai vasutak, a Kelet-Európá-ból bevándorolt acélgyári munkásokról, akik Pittsburghben és Garyben napi ti-

Technológia 1870-ben ...

zenkét órát dolgoztak, s huszonnégyet minden második vasárnapon. [...]

Nem állítom, hogy nincs válság az amerikai társadalomban. De alapvetően gazdasági, nem pedig szellemi jellegű; a lélek és a szellem birodalmában csak másodlagosan nyilvánul meg. Bizonyos általánosítások — például az „elidegenedés” — csupán elégtelen tükrözései azoknak az egymástól teljes mértékben különböző szellemiségi válságoknak, amelyek a különféle társadalmi osztályok, fajok és korcsoportok egymástól eltérően élnek át. [...]

Felületességre vall és hamis hangsúlyozásról tanúskodik az amerikai szellem válságáról általánosságban szólni. Megtévesztő az az irányzat is, amely ki-választja a jelen válság valamely egyedi vonatkozását, hogy aztán mechanikusan összemérje a múlt egy-egy ellenpéldányával. Nem vonható kétségbe, hogy a nemzet legalább olyan mélyen megosztott volt a polgárháborút megelőző években, mint ma, s hogy a polgárháború után a gyilkosságoknak és a munkakonfliktusoknak egy, a második világháborút követő faji konfliktusokéhoz hasonló időszakát követtezett, s volt még példa történelmünk folyamán a fiatalság

kiábrándultságára és lázongására is. Az ilyenszerű összehasonlítások implicite azt a tételt igyekeznek alátámasztani, amely szerint: ha állta a régi viharokat, az állam jó öreg hajója valahogy csak kibírja napjaink nagy háborgásait is. Vannak, akik akkor is rituálisan ismételtetnék ezt a mélyértelmű igazságot, amikor már összezsapnak fejük felett a hullámok. [...]

A hazai felvevőpiac reklámok útján való bővítésére irányuló erőfeszítés legalább olyan fontos, mint a tőke kivitel és az áruexport. A tizenkilencedik század kapitalizmusáról talán elmondható, hogy nagyjából mindenfélét termelt, amire az embereknek szükségük volt (jól-lehet termékeit nem azok között osztotta szét, akik a legjobban rá voltak szorulva). Most viszont az a helyzet, hogy a szükségleteket gyártják hirdetések útján, majd „a kereslet fedezésére” előállítanak kétséges társadalmi hasznú termékeket. Példa: az autók karosszériája, a változó női divat, mindaz, amit a fiatalok az amerikai életforma „alakítható” elemeinek neveznek. Ez az „alakítás” a tévé és a tömegkultúra többi eszközeinek a szerepe. Akik „az amerikai szellemiségi válságáról” szólnak, a tévét jel-

képesnek tekintik. Rámutatnak, milyen csomagolásban, hogyan bocsátják áruba az erőszakot a képernyőn: azonnali és intenzív hatású, ám ugyanakkor távolinak is tűnő és mesterséges. Mi következik ebből? Hogy az ilyen műsorokon nevelkedett nemzedék kész szemrebbetés nélkül gyilkolni, s — anélkül, hogy megborzadna és mindent elkövetne a háború befejezéséért — eltűri a háború behozatalát lakásába. Valamit azonban elmulasztanak kellőképpen hangsúlyozni: azt nevezetesen, hogy a tévé — mint művelődési jelenség — csupán származéka a tévének mint hirdetési eszköznek. A tévé kulturális műsora töltelék a tévéreklám időközzeiben.

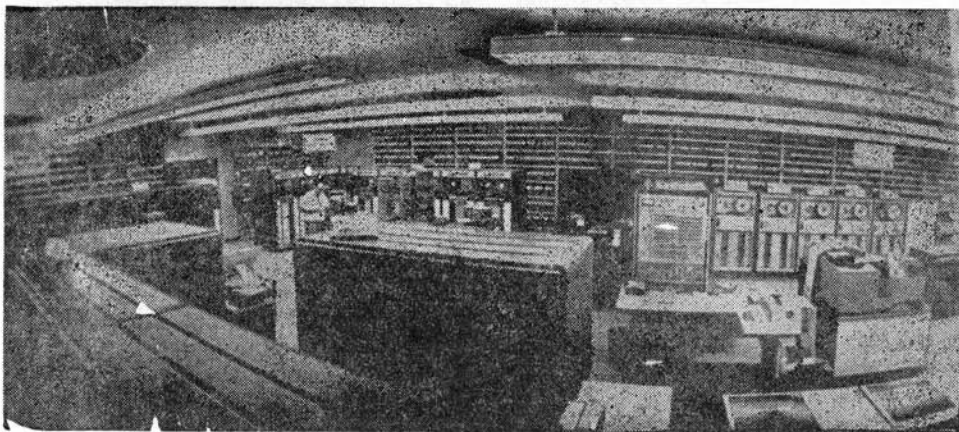
A tengerentúli Coca-Cola- és napalm-imperializmussal „belső imperializmus” párosul, amely arra törekszik, hogy olyasmik megvásárlására készítse az embereket, amire semmi szükségük. De semmiféle kereslet-növelő terv nem oldhatja meg a problémát. Az amerikai nemzetgazdaság termelőkapacitása mellett eltörpül mind a belföldi, mind a külföldi lakosság fizetőképes kereslete. A legfontosabb út, amelyen az Egyesült Államok arra tör, hogy valamiképpen megbirkózzék termelőkapacitásával: a háború. Pontosabban: egyfajta permanens hadi készütség, amely évről évre növeli a valószínűségét annak, hogy a háborúk végül csak bekövetkezzenek.

Mínt hogy nemzetgazdaságunk fő hivatása az igények alakíthatóságának, valamint a halálosan veszélyes ócskavasnak (a fegyverzetnek) a termelése, az amerikai fiúk és lányok úgy nőnek fel, hogy egy pillanattal sem hiszik komolyan: a felnőttek társadalma elvárja tőlük va-

lamiféle hasznos munka végzését. Paul Goodman *Felnőtté válni abszurdum* című művében leírja, hogy Amerikában aztán nincs beavatás a felnőttkorba, a kamaszkor megszűnt inaskodás lenni a teljes értékű honpolgárrá válás előtt; már nagyon kevés olyan felnőttkori foglalkozás van, amelyet szegyenkezés nélkül vállalhat az ember. A bűnözés és a lázadozás minden formája a munkanélküliségben gyökerezik; de a munkanélküliség nemcsak a fizetett munka hiányának, hanem a hasznos munka-nélküliségnek állapota is. Sok amerikai úgy munkanélküli, hogy közben eléggé sok pénzt keres. Jól keresnek, de pénzkereső munkájuk emberi képességeiknek csupán kis hányadát igényli. Sok amerikai a munkát nem tekinti ugyan utálatosnak, csak unalmasnak, megalázónak és valamiképpen embertelennek. A fiatalok joggal lázadnak az olyan felnőttkor ellen, amely meggyalázza őket.

A nevelés arra törekszik, hogy a fiatalokat a felnőttkori embertelen munkáséletmódra szoktassa, s az ifjak éppen ezért magát a nevelést is célba veszik. A felsőoktatás második világháború után bekövetkezett gyors fejlődése az ipar technológiai változásainak tulajdonítható. Az automatizált és komputerezált iparnak mind több fiatal férfira és nőre van szüksége, olyanokra, akik a fehérgallérosok tanultságával bírnak, de akik a kézzubonyosoktól elvárt engedelmességet tanúsítanak. A „multiversity”-k, amelyekben hétmillió college-diákból oly sok tanul, a magas képessétsűket alkalmazkodásra nevelik. A diák — akárcsak a munkás, amivé válnia kell — agyát is, kezét is használja, de nem alkotóan,

...és száz év múlva

nem saját kezdeményezéséből, hanem a fentről lefelé továbbított utasításoknak megfelelően. Ilyen a modern tőkésipar, ilyennek kell hát lennie a modern felsőoktatásnak is.

Tökéletesen igazuk van azoknak, akik azt állítják, hogy Amerika válsága — nem tekintélyválság; de másképpen van igazuk, mint ahogyan ők képzelik. Amikor úgy határozott, hogy fegyverkezési kiadásokkal vet gátat a gazdasági pangás súlyosbodásának, az Egyesült Államok eldöntötte, hogy a változást erőszakkal igyekszik gátolni. Ahelyett, hogy társadalmunk lépést tartana az élettel, mereven szembeszegül vele, mint egy rendőr. A megtorlás és a tekintélyelvűség hulláma emelkedőben van Amerikában, mert a társadalom — legmagasabb szintjein — ragaszkodik ahhoz, hogy a dolgok a hagyományos úton haladjanak, megszokottak és ellenőrizhetők maradjanak; ez a társadalom úgy véli, jobb (másoknak) meghalni, mint megváltozni. Így aztán minden intézményen, minden korosztályon belül, minden gyűlésben, ahol a több hatalommal bírók a kisebb hatalmúakkal összekerülnek, valóban válságos helyzetbe kerül a törvény és a rend. Erről azok szónokolnak a legtöbbit, akiknek a kezükben a hatalom, tehát a törvény és a rend, és semmi szükségét nem érzik a változás-

nak. Az ilyenek készek inkább tönkretenni a világot, semhogy eltűnjék, hogy nekik nem-tetszővé válják; ez esetben nem is George Wallace-ra utalok [Wallace volt elnökjelölt, kormányzó; reakciós politikus. — A fordító megjegyzése], hanem az előkelő Ivy League-egyetemek végzettjeire a Wall Street-en és a kormányzatban.

Végso soron a szocializmustól tartanak: attól, hogy a gazdasági életet többé nem vállalati vezérigazgatók kinevezte igazgatók fogják irányítani, hanem a nép által demokratikusan megválasztottak. A veszély — ahogyan a Harvardról vagy a Yale-ről s ez utóbbiak különböző egyetem-nyúlványairól érzelik — az, hogy Mozambik vagy valamelyik amerikai kisváros illetéktelen népe még komolyan veheti a Függetlenségi Nyilatkozat ékes szövegeit, s megkísérelheti ő maga irányítani gazdasági életét. Ennek megakadályozására minden eszköz bevetésére készek az uralkodó osztályok jólnevelt sarjai, akik egy ilyen szerű kimenetelben nem dédelgetett hatalmuk és profitjuk, hanem a szabadság, Isten, az ország, a világ végét vélik felismerni.

Marx talán nem is tudta, milyen nagy igazságot fogalmazott meg, amikor kimondta: a szocializmus és a barbárság között kell választani.

EUGENE D. GENOVESE

Hatalmas üzemzavar

Amikor a nemzet ifjúságának egyre nagyobb hányada hangosan hirdeti, hogy immár hűtlenné vált mindenhez;

amikor már a leghagyománytisztelőbb és legkonzervatívabb egyetemeken is állandósul a lázongás;

amikor két egymás után következő elnök panaszkolja fel a „bizalmi válság”-ot (ami szépítő kifejezése annak, hogy jelentős számú amerikai tulajdonképpen hazugnak hiszi Elnökét);

amikor a négerék úgy érzik, hogy két szék között a pad alá estek: a megígért integráció csödbe jutott, de a fehérek ellenzik a néger közösségek négerék által való ellenőrzését;

amikor a fehérek nagyjából két tá-

borra szakadtak: az egyiknek büntudata van a négerék miatt, a másik viszont leplezetlenül gyűlöli a négert (a régi típusú fehér rasszizmus megnyilvánulása mindkét variáns, de azért a kettő közé egyenlőségi jel nem tehető);

amikor a világtörténelem leggazdagabb nemzete képtelen tiszta ivóvizét megőrizni és a levegő tisztaságát biztosítani a maga számára, s még kevésbé képes felszámolni a szegénységet;

amikor nagy városokkal tudatják, hogy immár kormányozhatatlanok, arról nem is szólva, hogy lakhatatlanok;

amikor az országot félelem, rossz előérzet és reménytelenség gyötri — akkor már jobb, ha a szellemiség válságáról szólnunk, hiszen ha nem erről beszélünk, ki kellene jelentenünk, hogy az ésszerűtlenség, a dekadencia, a zűrzavar a mi normális és kedvelt nemzeti állapotunk. [...]

A háború okozta kiábrándultság önmagában azonban csak nem porlaszthatta volna el ilyen gyorsan sokat hangoztatott nemzeti erényeinket és mindenha-

tóságunkat. Hatása bizonyára tompítottan és csak később jelentkezett volna, ha nem kereszteződik a négerkérdés válságával, városaink hanyatlásával, a hivatalos és a népi erőszak emelkedő hullámával s más megnyilvánulásaival annak a ténynek, hogy olyan uralkodó osztályunk van, amely képtelen, de nem is igen akar valóságosan uralkodni. (Van jobb elnevezés, mint az uralkodó osztály, annak a maréknyi embernek a jelölé-

DANIEL D. BOORSTIN

Nemzeti hipochondria

Leleményes, a legeslegutolsó divat szerinti, gazdag demokráciánk mind újabb megpróbáltatásoknak teszi ki az ember értelmét. A nevelésügy, a hírközlés, a „haladás“ ezen eszközei napról napra nehezítik helyzetállásunkat a nagyvilágban, a történelmi sodrásban, a múltjukkál szoros kapcsolatot tartó népek univerzumában. Az egyik új ár, amelyet amerikai életszínvonalunkért fizetünk kell: bebörtönöztségünk a jelenbe.

Ez a bebörtönöztség önmagunkkal való beteges foglalkozásunk, vagyis hipochondriánk oka. A hipochondria — lexikális meghatározása szerint — az az abnormális állapot, amelyet a rossz kedély és a betegségről való képzelgés jellemez; az egészségi állapotunkkal való túlzott foglalatalkozás, a közérzetünkről való túl sok beszéd. Azt hisszük, velünk kezdődik és velünk végződik a világ. Aminek aztán az a következménye, hogy a képzelgés kiszorítja érdeklődésünk köréből a nemzetet és az életet, erőnk tudatát s minden valóságos bajunkat és bánatunkat.

Országos méreteket öltött hipochondriánktól csak úgy szabadulhatunk, ha előbb elfogadjuk azt a divatjamúlt lehetőséget, hogy sok nemzeti bajunk lényegében képzeltek, s ami valóságos, az sem olyan komoly, amilyennek hisszük. Amíg tudomásul nem vesszük, hogy ige-
nis megérjük a reggelt, nem láthatunk hozzá az egészséges élet mindennapi teendőinek intézéséhez.

Elhatalmasodik rajtunk a pillanatnyi szenzáció, az, ami a reggeli újság szalagcímében szerepel, amit éppen ebben az órában sugároznak az adók. Ettől nem látjuk a körülöttünk levő valóságos vi-

sére, aki kezében tartja a nemzet gazdaságát és a hatalom emeltyűit?) Amikor szellemiségünkre gondolunk, először rendszerint ifjúságunk politikai és kulturális hitehagyottsága jut eszünkbe. Csakhogy ifjaink hátat fordítása szüleik, iskolájuk, közösségük értékrendszerének nem csupán a háborúra, hanem sokkal többre való reagálás, és nem nagyon lehetünk abban, hogy a háború befejezése egyben hűtlenségük végét is jelenti majd.

lágot. Nem érzékeljük hosszú életű „nemzettestünk“ valóságos állapotát. S így fel sem fedezhetjük, ha valóban van valami komolyabb bajunk.

Egyszóval: elvesztettük történelmi érzékünket. Iskoláinkban nemzetünk történelmét kiszorították a „társadalmi tanulmányok“, vagyis az, ami éppen most fáj nekünk. Templomainkban az embert *sub specie aeternitatis* láttatni törekvés helyét átvette a „társasági pletyka“, vagyis a polemizálás napjaink feltételezett bajai körül. Könyvkiadóink és folyóirataink már nem az időn felül lebegőt, a tartósat kutatják, hanem inkább hasztalan hajszolják az *à la mode* „társadalmi kommentárt“, aztán imádkozhatnak, hogy el ne avuljon a két hét alatt, amíg a szám a nyomdába kerül, vagy a hat hónap alatt, amíg könyv lesz a kéziratból. Szorosan semmi sem köt már a múlthoz: sem az iskolai tananyag, sem a prédikációk, sem a könyvek, sem a dolgok, amelyek között, sem a házak, amelyekben leéljük életünket. A „rövid lejárát nemzeté“—vé váltunk. [...]

Megengedvén magunknak azt a fényűzést, hogy foglyul ejtsen a jelen, tulajdonképpen alábecsüljük magunkat, lehetőségeinket. Azt képzeljük, hogy képességeinket megtélhetjük napjaink sajtós megpróbáltatásai alapján. [...]

Történelmi érzékünk feltámasztása nem panacea minden mai bajunkra. De legalább csillapító szer. Annak a felfedezésében is segítségünkre lehet, hogy mi az, ami gyógyítható; hozzájárulhat a lehetőségek menetrendjének megállapításához, s így talán azzá válhatunk, amik nem vagyunk. A történelem nem panacea ugyan, de a legjobb gyógymód a panaceák utáni vágyódásra. Az utópizmus egyetlen kipróbált ellenszere.

Az irracionális szerepét cseppet sem lebecsülő Freud mondotta 1928-ban: az értelem hangja suttogó, pedig hangosnak kellene lennie, amíg meghallgatják; de

végül — számtalan elutasítás után — csak figyelemre méltatják; azon kevés tények sorába számítható ez is, amelyek indokolják a derűlátást az emberiség jövőjét illetően.

A jelen fülhasogató hangja mögül

ANDREW HACKER

Rossz közérzet

Az amerikai szellemiség rossz közérzetért nem okolható a téveszméihez csökönyösen ragaszkodó politika vagy az adminisztráció ostobasága, még csak napjaink elégedetlenségei megértésének hiánya sem. Az okok sokkal mélyebben rejlők, mondhatnám történelmieket; annak az emberfajtának a sajátjai, amivé váltunk. Korunkat azért neveztem „az amerikai korszak végé”-nek, mert — mint egyedek — többé már nem rendelkezünk azokkal az adottságokkal, amelyek pedig a honpolgári minőség előfeltételei. A mi esetünkre vonatkoztatva: képtelenek vagyunk rászálni magunkat a hazai rend és a világpolitikai tekintély megkövetelte személyes áldozatok vállalására.

Rövidre fogva: olyan magánszemélyek laza halmazává váltunk, akik a közösségi törekvésekkel szemben mindenkor előnyben részesítjük egyéni javunkat. Az amerikaiak többé már nem fitogtathatják azt a szellemiséget, amely a népet állampolgári öntudatra emeli és a földrajzi területet nemzeti területté változtatja. Ilyenkor óhatatlanul elkövetkezik

halljuk ki az értelem szűnni nem akaró suttogását. Csak akkor halljuk, ha figyelmesen fülelünk. Nyelvezete szokatlan, gyakran egyenesen archaikus. Minden régi idők és helyek nyelvén — a történelem nyelvén szól hozzánk.

az az idő, amelyben az egocentrikus foglalatosságok a népszerű figyelmét elterelik közösségi kötelezettségeiről, s már nem is olyan nyilvánvaló, vajon akarják-e még az emberek, hogy kormányozzák őket. A mi esetünkben elkövetkezett ez az idő.

Az ázsiai elkötelezettséggel kapcsolatos nyugtalanságok tünetiek. De még így is sokat elárulnak nemzeti karakterünkről.

Mi nem szeretjük a katonai szereplést, pedig számos nemzet katonai hődításokkal vált nagygyá. Persze, az ilyen sikerek eléréséhez olyan állampolgárok kellene, akik készek a halálba menni anélkül, hogy megkérdéznék: miért sorozták be őket katonai szolgálatra. Imár csupán az amerikaiak — főként a fiatal amerikaiak — egyre elenyészőbb kisebbségénél tapasztalható a hazafiságnak az az elvakultsága, amely a katonát hősi tettekre vezérli. Persze Vietnam nagy amerikai értékek tanúsága is volt. Rendszeresen átnéztem a kiténtetettek névsorát, amelyben mindig több a kisvárosból való katoná, holott lakosságunk döntő többsége nagyvárosban él.

Jól jegyezzük meg, hogy az átlag vietnami szabadságharcos (a vietkong) vitéz harcoss, aki kész az általa szentnek vélt ügyért helytállni.

S a vietkong meg más, hozzá hasonlók lesznek a mi ellenségeink számos következő esztendőben.

ARTHUR M. SCHLESINGER JR.

Száguldó történelem

Amerika kétségtelenül rendkívüli bizalmi válságot él át. Az sem kétséges, hogy ez nem képzelt krízis, még akkor sem, ha bőséggel, társadalmi gyarapodással és tudományos csodákkal egyidejű. Több forrásból fakad, de okai közül — véleményem szerint — semmi sem fonto-

sabb a társadalmi változás ütemének szüntelen és visszafordíthatatlan gyorsulásánál.

Henry Adams volt az első amerikai történész, aki felfigyelt a történelem szüntelenül gyorsuló száguldásának mindent lehengerlő fontosságára. „A történelem 1800-tól 1900-ig nem megkétszerezte vagy megháromszorozta menetgyorsaságát, hanem — a tudomány bármely szabványa szerint mérnök is, lőerőben, kalóriában, voltban, az anyag tömegének akármely egységében — a társadalmi feszültség, a társadalom vibrációja és

ügynevezett haladása 1900-ban jó ezer-szerese lehetett az 1800. évinek. A tudomány és a technológia növekvő impulzusától hajtva a társadalom feszültsége és vibrálása manapság összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint Adams idején volt. Hacsak gyökeresen nem módosulnak az emberi értékek és képességek, a belátható jövőben nem is várhatjuk a változás ütemének mérséklődését.

A történelmi fejlődés sebességének növekedése rányomja bélyegét a jelenkori élet minden aspektusára. Mindenekfelett ez okolható világunk soha nem tapasztalt instabilitásáért. A tudomány és a technológia hétről hétre alakítja, oldja, újraépíti és tágítja környezetünket: egy újtized alatt többet változik a világ, mint régebben egy évszázad alatt. Felszívódtak a megszokások, azok az irányítószlopok, amelyek előző nemzedékek életét stabilá tették. Miután már tudják, hogy életük másmilyen lesz, a gyermekek nem tekinthetik többé szüleiket modellnek és tekintélynek. A változásban mindig van valami riasztó: feltérképezetlenül, ellenőrizetlenül mélységesen demoralizáló lehet. Nem csoda, hogy mi, mai emberek úgy érezzük, már soha sem fogunk tudni kiigazodni, egyensúlyba kerülni; elbizonytalanodtunk eszményeinket és intézményeinket illetően, bizonytalanok vagyunk ember-társainkhoz, a társadalomhoz és a történelemhez fűződő viszonyunkban, céljainkban és — önnön azonosságunkban.

A tudomány és a technika haladásának további következményei is vannak. Az egyik például abból a paradoxonból fakad, hogy pontosan az a gépi civilizáció, amely a tömegek jóléte megteremtésének irányában fejlődött, egyben az egyén szorongásának okává vált. A ma-

gas technológiájú társadalom mindenképp föltölt az alapos szervezés társadalma. A fejlett nemzetek esetében a nagy szervezetek — a kormányzati, az ipari, az oktatási, a hírközlési, a szállítási, a szak-szervezeti, a kereskedelmi szervezetek — válnak a társadalmi energia egységeivé. Miként Galbraith hangsúlyozta, ezek a szervezetek önálló életet kezdenek, kialakítják saját világukat és a maguk igazságát; az egykor szuverén fogyasztó minden területen behódolni kényszerül a termelő szuverenitásának, s ezen egymásra épülő struktúrák árnyékában a ma embere töpörödöttnek és gyámoltalannak érzi magát.

Valóban, a személyi hatalomvesztettségnél, szorongatottságnál és a körülvárt-ságnál, valamint az üldözöttségénél erősebb társadalmi érzet ma nincs is.

Egy további következmény magából a technológiai folyamatból következik. A tudomány és a technológia belső logikája a gépi korszakból az elektronikaiba hajt bennünket, az elektronikus hírközlő rendszerek és elektronikus ellenőrzési mechanizmusok — a televízió és a számítógép előrevetítette — új korszakába. Nem föltétlenül kell meggyőződéses McLuhanistának lennünk, hogy elismerjük Marshall McLuhan érvelését, amely szerint a történelem menetét jelentősen befolyásolják a hírközlés eszközeiben bekövetkezett változások. Nem nagyon kétkedhetünk abban, hogy ez elektronikus korszaknak mély hatásai lesznek nemcsak a társadalmi szerkezetekre és folyamatokra, hanem magára az egyéni felfogás reflexeire is. Kollektív jellegével és egyidejűségével a televízió máris felerősítette a politikai önkifejezés és a magamutogatás vágyát, s széleskörűvé tette az egyidejű reagálás állapotát és az azonnal eredmény elérhetőségének remélését.

RICHARD HOFSTADTER

Az ostobaság kora?

A krízis egyik fontos eleme a fiatalok hivatástudatának a válsága. Ez életbevágóan fontos a jelenlegi helyzetben, s jelentősége az idő haladtával egyre nyilvánvalóbb. [...]

A fiatalok előtt nincs semmi, amiben kedvük volna részt venni. Az eddigiék-

től eltérően, kultúránk képtelen volt átörökíteni egyik nemzedékről a másikra a vágyat valaminek a véghezvitelére; úgy vélem, ebben kell keresnünk a főiskolákon megnyilvánuló elégedetlenség gyökereit. A diákok nem győzik eleget hangoztatni, hogy tulajdonképpen nem is tudják, mi keresnivalójuk a college-okban. Részben azért is kevésbé hajlandók szabályszerűen viselkedni, mert már nem az az érzésük, hogy értelmes életet élnek. Azt hiszik, hogy „át-ejtették” őket, hogy saját életvitelükbe semmi beleszólásuk. De az az igazság,

hogy sok esetben életoéljukat ők maguk sem képesek megfogalmazni.

Véleményem szerint a hivatásválság éppen a tevékenységre hajlamos egyedek, tehát azok esetében, akik nem passzívok, akik a nagy megoldást nem a kábítószerben keresik, abban a vágyban tetőzik, hogy a politikában leljék fel az egzisztenciális értékmérőét. Véleményem szerint ez nagyon veszélyes. Veszélyes a politikai jobboldal esetében. Megfigyelhető ez azoknál, akik néhány esztendővel ezelőtt még csak egész egyszerűen szó szerint értelmezték a bibliát, de manapság már hajlamosak világméretű kereszties hadjáratot követelni az „ateista kommunizmus” ellen. De baloldalon* is megfigyelhető — s ez most feltűnőbb —, hogy bizonyos fiatalok egzisztenciális okfejtéssel magyarázzák a polgári engedetlenséget, a violenciát, az erőszakot. Szerintük főlöszleges magyarázgati a célokot, a programot, ha egyáltalán van ilyen. A cselekvés önmagában elegendő, hiszen következményei úgyis kiszámíthatatlanok. [...]

Azt hiszem, mindig is voltak, akiknek ugyanolyan bizonytalanságérzetük lehetett, amilyenről manapság panaszoknak egyesek. Henry Adams és a múlt század kilencvenes éveit értelmiségének a fele, ha nem több, nagyon aggódott az ország akkori állapota miatt. Ez az ország az önmagát ki nem élit elit hazája: legalább a tizenkilencedik század elejétől gyűrűzik történelmünkben az effajta családottság. De nem hinném, hogy volt még kor, amelyben oly általános lett volna az értelmiség egyetértése saját elidegenedettsége tekintetében, mint manapság. Tanúi lehettünk az „ellen-kultúra” kialakulásának (Lionel Trilling), majdnem minden értelmiségi ide sorolható. Jobb értelmiségi körökben a társadalomtól elidegenedettek már nem is vitakoznak azokkal, akik hajlandók volnának a társadalom védelmére kelni. Mondhatni: az egész értelmiségi közösség elégedetlen. A radikálisizmus ellenállhatatlanul divatos. [...]

A fiatal „cselekvők” olyan elit-feltételek alapján fejthetik ki tevékenységüket, amelyeknek ők maguk nincsenek is tudatában, amelyeket azonban a dolgozók nagyon világosan felismernek. Ezek a srácok két heti szabadságot kérhetnek

az egyetemről, hogy idejüket a politikai tevékenységnek szentelhessék. Vagy vizsgálalasztást kaphatnak, mert nem volt idejük felkészülni. De akik az irodákban dolgoznak vagy a futószalag mellett, azok nem alkudozhatnak ilyesmiről, s ha mégis megtehetnék, megéri a zsebük. Ezek az egyetemista srácok olyan engedékenység hasznélvezői, amely másoknak nem osztályrésze ebben a társadalomban. Ezeknek a fiataloknak cseppet sem tetszik ugyan az a gondolat, hogy elit módjára gondolkodnak és cselekszenek, de a valóságban ez a helyzet.

Elitségük erkölcsi felháborodásra épül, mindenkivel szemben, aki nem közülük való. Mit látnak? Demokráciát hirdető, de — ahogyan ők nevezik — rasszizmust gyakorló országot. Látják a háború borzalmait; ezek azok a tények, amelyek alapján eldöntik, hogy mi is ez az ország. Azt viszont nem nagyon érkelek, hogy mindennek előzményei vannak, vagy hogy párhuzamos hiányosságok más országok történelmében is felismerhetők. S nem érzékelik megfelelően, hogy azért ebben az országban valami pozitív is csak megvalósult. Ezek a fiatal „cselekvők” tulajdonképpen nem tartják valóban rossznak elődjüket, csupán úgy vélik, hogy anyagi jólétük valamiképpen korrumpálta és felületessé tette őket. Bizonyos mértékig igazuk is van. Nem akarnak olyanná válni, amilyenek szüleik és oktatóik. Am rokonszenves alternatív modellre nem lennek, s ezt sínyli meg hivatástudatuk. A kultúrában van valamelyes alternatívájuk. Dzsessz helyett a rockett imádják, alkohol helyet kábítószer fogyasztanak. [...]

Amerika egyik kiemelkedő jellegzetesége a következő: ahhoz képest, hogy olyan társadalom, amelyben annyi a baj, s amelyben annyi ok van az elégedetlenségre, a háború és a faji problémák miatt, viszonylag kicsiny az erőszak-szervezet, és az ország nagymértékben nyitott a békés jellegű egyet nem értés előtt. Akik elnyomást hangoztatva ordítóznak, s azt mondogatják, hogy Amerika már fasiszta ország, azoknak fogalmuk sincs arról, mit beszélnek.

Az aztán más lapra tartozik, hogy végső soron súlyosbodhat és valóban komollyá válhat az elnyomás.

* A szerző feltehetően az anarchizáló baloldali elemekre utal. — A fordító megjegyzése.